

Moduł 2: Antysemityzm

CLIO

Radzenie sobie z postawami wrogości a budowanie kompetencji obywatelskich. Trudne wyzwania dla nauczycieli szkół zawodowych.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

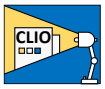


Październik 2021

Informacja o projekcie

Akronim projektu:	CLIO
Tytuł projektu:	Radzenie sobie z postawami wrogości a budowanie kompetencji obywatelskich. Trudne wyzwania dla nauczycieli szkół zawodowych.
Numer projektu:	2019-1-DE02-KA202-006185
Agencja Narodowa:	NaBibb
Strona internetowa projektu:	www.clio-project.eu
Autor projektu:	Institut für Didaktik der Demokratie, Leibniz University Hannover
Wersja dokumentu:	1.00
Data opracowania:	18.07.2020





Wsparcie Komisji Europejskiej dla produkcji tej publikacji nie stanowi poparcia dla treści, które odzwierciedlają jedynie poglądy autorów, a Komisja nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji w niej zawartych. Numer projektu: 2019-1-DE02-KA202-006185



Consortium



Institut für Didaktik der Demokratie
Leibniz Universität Hannover,
Niemcy
www.idd.uni-hannover.de/en



Technical school Nikola Tesla,
Vukovar,
Chorwacja
www.ss-tehnicka-ntesla-vu.skole.hr



Zespół Szkół Poligraficznych,
Warszawa,
Polska
www.www.zspoligraf.pl



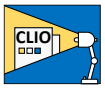
Warszawskie Centrum Innowacji
Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń
Warszawa,
Polska
www.wcies.edu.pl



Nansen Dialogue Centre, Osijek,
Chorwacja
www.www.ndcosijek.hr



Demokratiezentrum Wien,
Austria
www.demokratiezentrum.org

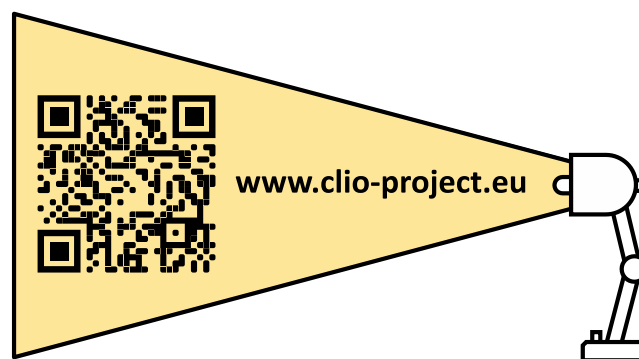


SPIS TREŚCI

Projekt CLIO.....	7
1. Podstawowe informacje	8
2. Kontekst historyczny: co oznacza słowo antysemityzm?.....	8
3. Formy antysemityzmu: jakie są przejawy antysemityzmu w naszym codziennym życiu?.....	12
4. Jaki jest związek antysemityzmu z prawicowym ekstremizmem?	15
5. Dlaczego antysemityzm jest niebezpieczny dla demokracji?	16
6. Ćwiczenia do wykorzystania podczas nauczania o antysemityzmie	18
7. Gdzie szukać informacji? Organizacje pozarządowe i inne instytucje	23
7. Literatura	25
8. Literatura uzupełniająca	26

PROJEKT CLIO

Clio to międzynarodowy projekt profilaktyki i radzenia sobie z pravicowym ekstremizmem w szkołach zawodowych. Dzięki wiedzy i informacjom zawartym w tym projekcie nauczyciele i dyrektorzy z łatwością będą mogli zrozumieć różne stanowiska i zachowania uczniów oraz będą w stanie bronić wartości demokratycznych. W tym celu eksperci z Austrii, Polski, Chorwacji i Niemiec, w ścisłej współpracy z grupą docelową, opracowali różne pomocne materiały dla nauczycieli szkół zawodowych, takie jak: aplikację, szkolenie oraz podcast. Głównym celem tego projektu jest dzielenie się wzajemną wiedzą i doświadczeniami z innymi partnerami w poszczególnych krajach w celu dostarczenia szkołom profesjonalnych materiałów i wiedzy.



1. PODSTAWOWE INFORMACJE

W tym module dowiesz się o...

...podstawowych definicjach antysemityzmu

...różnych rodzajach antysemityzmu jakie istnieją

...tym jak je rozpoznać

...jaki jest związek antysemityzmu z prawicowym radykalizmem

...tym dlaczego antysemityzm jest niebezpieczny dla demokracji.

Pytania sprawdzające wiedzę:

Sprawdź się i odpowiedz na poniższe pytania:

- Jak postrzegasz Żydów? Czy po pierwsze to religia, grupa etniczna czy rasa?
- Czy znasz jakiś sławnych Żydów, żyjących kiedyś lub obecnie?
- Czy to Hitlerowi i nazistom zawdzięczamy pojawienie się antyjudajizmu i antysemityzmu?
- Jak możemy pomóc ludzkości szerzyć wiarę bez uprzedzeń?

Po zburzeniu Świątyni Jerozolimskiej w 70 roku n.e. Żydzi osiedlili się w całej Europie. Przez prawie dwa tysiąclecia chrześcijanie i Żydzi żyli razem, pracowali obok siebie i dzielili tę samą przestrzeń geograficzną i środowisko kulturowe. W tym czasie gminy żydowskie przeżywały zarówno dobre, jak i złe czasy. Jednak dopiero w XX wieku uprzedzenia wobec Żydów zaczęły wywoływać masową destrukcję¹ znaną jako Holokaust, która miała miejsce w epicentrum „cywilizowanej” chrześcijańskiej Europy. W tym świetle, powinniśmy poświęcać więcej uwagi temu jak to się wszystko zaczęło.

2. KONTEKST HISTORYCZNY: CO OZNACZA SŁOWO ANTYSYMITYZM?

Problematyczna definicja:

Antysemityzm to problematyczne określenie, które po raz pierwszy wymyślił w latach 70. XIX wieku niemiecki dziennikarz i ideolog rasistowski Wilhelm Marr, aby opisać „bezwyznaniową” nienawiść do Żydów i judaizmu, którą sam promował. Ruch rozpoczął się w Niemczech, ale wkrótce zaczął rozprzestrzeniać się na sąsiednią Austrię, Węgry, Francję i Rosję. To było reakcja na emancypację Żydów i ich wejście do społeczeństwa nieżydowskiego. Termin ten był wówczas nowy, ponieważ jego

¹ R.S. Wistrich, *Antisemitism, How Was It Possible? A Holocaust Reader*, 2015.

propagatorzy sprzeciwiali się Żydom już nie ze względów religijnych, ale bardziej ze względu na rzekome względy społeczne, ekonomiczne, polityczne lub „rasowe” rozważania².

Samo pojęcie wywodzi się ze zróżnicowania w językach o „aryjskich” i „semickich” korzeniach, co prowadzi do fałszywego założenia o współistnieniu tych grup społecznych. Zgodnie z takim założeniem, Żydzi stali się „Semitami, torując w ten sposób drogę teorii Marra. Prawdopodobnie, bardziej naukowo, pojęcie antysemityzmu przyjęło się i stało sposobem narracji o wszelkich formach wrogości wobec Żydów na przestrzeni dziejów”³.

Dlaczego antysemityzm przyjął się stosunkowo łatwo? Why did it catch on quite easily? W późno XIX wiecznej Europie naukowcy postrzegali religijną wrogość jako coś odległego i uwsteczniającego, więc zaistniała potrzeba stworzenia nowego anty-żydowskiego paradygmatu, który brzmiałby nieco bardziej „naukowo”. W główne mierze, dzięki równouprawnieniu, Żydzi stali się równymi obywatelami w społeczeństwach, które formalnie zrezygnowały z dyskryminacji na tle religijnym. W ten sposób, antysemita mieli nadzieję na zlikwidowanie równego statusu Żydów, docelowo oczekując powrotu do stanu rzeczy zakładającego marginalizację ludności żydowskiej⁴.

Więc, co to jest w takim przypadku antysemityzm? Idąc za francuskim uczonym pochodzenia żydowskiego Julesem Isaacem, w jego książce „Nauka pogardy”, antysemityzm odnosi się do anty-żydowskich uprzedzeń, uczucia podejrzeń i oskarżeń, pogardy, wrogości i nienawiści wobec ludności żydowskiej, zarówno wobec tych wyznających religię Izraela jak i tych będących jedynie członkami rodzin żydowskich. Dotyczy to zarówno cichej pogardy jak i znęcania się, prześladowania i przemocy na tle rasowym skierowanej przeciw ludności żydowskiej. Wszystko to wykracza poza normalny, polityczny konflikt, idzie o wiele dalej niż zwykła wrogość i uprzedzenie pomiędzy ludźmi⁵.

Należy wspomnieć, że różne kraje i instytucje posługują się różnymi definicjami, dlatego trudno jest porównać liczbę incydentów antysemickich lub przemocy. UE (Europejskie Centrum Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii; Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście) i Agencja Praw Podstawowych podejmują próby ustalenia uniwersalnej definicji w celu zebrania porównywalnych w skali międzynarodowej statystyk. Jednak jak dotąd nie udało się to.

Co ciekawe, termin antysemityzm nigdy nie był skierowany przeciwko „semitom” jako takim. Termin „semicki” wywodzi się z Biblii. Został nazwany na cześć Sema, jednego z trzech synów Noego, i oznaczał grupę języków, w tym babiloński hebrajski, arabski, aramejski, asyryjski etiopski. Jak widać nie odnosił się do niej jako do grupy rasowej czy etnicznej.

Podobnie, różne pojęcia aryjski i indoeuropejski początkowo odnosiły się hinduskiego odłamu indoeuropejskich języków. Mówiąc bardziej konkretnie, „arianie” to społeczność mówiąca językiem Sanskryt i jego odmianami. Co ciekawe, Hindusi i Irańczycy byli „arianami”, ale Niemcy i północni

² R.S. Wistrich, *Antisemitism, How Was It Possible? A Holocaust Reader*, s. 6, 2015.

³ C. Rittner, J.K. Roth, *What is antisemitism?, The Holocaust and the Christian World*, s. 34, (2000).

⁴ R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 6.

⁵ C. Rittner, J.K. Roth, *op.cit.*, s. 34.

Europejczycy na pewno nie. Podobnie jak większość Europejczyków, Żydzi w XIX wieku nie posługiwali się językiem hebrajskim w ogóle, więc mogli być uważani za Semitów⁶.

Niemniej jednak, ten pseudo-naukowy nonsens stał się szanowany i uznawany przez europejskie elity naukowe. W wyniku czego przez ostatnie 150 lat to niejasne pojęcie antysemityzmu, które nigdy nie oznaczało nienawiści do Semitów (np. Arabów), ale tylko i wyłącznie nienawiść do Żydów, stało się przyjęte w szerokim użyciu. Zaczęło to oznaczać wszelkie formy wrogości wobec Żydów i judaizmu, który to oznaczał nie tylko monoteistyczna religię społeczności żydowskiej, ale również odnosił się do całej zbiorowości żydowskiej⁷.

W odniesieniu do powyższej kwestii, będziemy stosować termin antysemityzmu w tym rozdziale. Większość historyków używa tego rodzaju zapisu ortograficznego.

Historia antysemityzmu

Pojęcie antysemityzmu pomija fakt, iż Żydzi byli mile witani przez otaczające je społeczeństwa jak i zapomina się o niewątpliwym wpływie obecności żydowskiej w kulturowy, społeczny, ekonomiczny, naukowy i polityczny sukces, który stał się częścią licznej grupy państw europejskich. Jednakże, negatywna reakcja na żydowską integrację nie ograniczyła się tylko do XIX wiecznych Niemiec. Stało się to jasne w 100-letniej Aleksandrii i Rzymie, w średniowiecznej Hiszpanii, jakkolwiek w tej ostatniej nie miło to nic wspólnego z teorią antysemityzmu⁸.

Więc, jak to się wszystko zaczęło?

W erze hellenistycznej, diaspora żydowska⁹ zaczęła pojawiać się jako inna grupa społeczna, będąc jedyną religią monoteistyczną w pogańskim świecie. Odrzucili również pomysł mieszania się z nie-Żydami, czyli gojami¹⁰ z powodu swoich własnych zwyczajów żywieniowych, zjawiska szabasu i zakazu wchodzenia w związki małżeńskie z nie-Żydami. W ten sposób zapewnili sobie duchową dominację nad politeistyczną większością. W świetle tego, te cechy wywołały opór i wrogość w literaturze łacińskiej i starożytnej Grecji. Możemy się do tego odnieść jako przed-chrześcijański antysemityzm. Antyżydowskość za czasów pogaństwa była dziedzictwem dla chrześcijańskich spadkobierców. Przypomina nam to również o tym, że istniała rozwinięta forma wrogości wobec Żydów w antycznym świecie, co poprzedziło narodziny chrześcijaństwa. Niewielu wczesnych chrześcijan przejęło tę nienawiść jako konsekwencję ich wychowania w religii pogańskiej. Niemniej jednak, to chrześcijański świat przyniósł zaprzeczenie judaizmu w wiele głębszym wymiarze. Żadna inna religia nie oskarża Żydów o to, że byli dosłownie „mordercami” Boga¹¹.

⁶ R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 6.

⁷ R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 6-7.

⁸ R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 8.

⁹ Diaspora – słowo pochodzenia greckiego, oznaczające rozproszenie członków danego narodu wśród innych narodów lub też wyznawców danej religii. Odnosi się do Żydów rozproszonych wśród gojów po wygnaniu babilońskim lub są to skupiska Żydów rozproszone „na wygnaniu” poza Palestyną lub dzisiejszym Izraelem. <https://www.britannica.com/topic/Diaspora-Judaism> [dostęp: 17.03.2021].

¹⁰ Goj – słowo oznaczające nie-Żyda.

¹¹ R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 8.

Żadna inna religia nie przypisywała im tak mocno wartości pogańskich, diabelnych, przedstawiając ich jako dzieci Diabła, przeciwników Chrystusa. W średniowieczu istniała teoria w imię której Żydzi chcieli zniszczenia chrześcijaństwa przez zatrucie studni, mordowanie chrześcijańskich dzieci oraz rozprzestrzenianie zarazy. Podobne myślenie przetrwało wśród chrześcijan nawet do XX wieku¹².

Nawet w średniowiecznej Hiszpanii, gdzie duża liczba Żydów przeszła na chrześcijaństwo, ich przodków traktowano z wrogością i nieufnością, co doprowadziło do Inkwizycji (1478-1834) i „czystości krwi”, co tworzyło podatny grunt dla współczesnego antysemityzmu. Pojawienie się myśli humanistycznych epoki Renesansu¹³ i Reformacja w XVI wiecznej Europie nie mogły wymazać tego średniowiecznego wyobrażenia o Żydach. Taki reformator jak Erazm z Rotterdamu nie zastosował nigdy swoich rozważań w walce o tolerancję wobec Żydów. Podobnie, Marcin Luter powtórzył wszystkie średniowieczne mity na temat Żydów, czyniąc wówczas swoich protestanckich wyznawców bardziej podejrzanymi niż katolicy.¹⁴

Najbardziej widocznymi formami wczesnego antysemityzmu były wydalenia całych społeczności żydowskich z niektórych państw europejskich. Miało to miejsce w następujących krajach i latach: Anglia w 1290, Francja w 1306, Węgry w 1349, Hiszpania w 1492, Portugalia w 1497 roku Niemcy w różnych latach na przestrzeni XIV, XV i XVI w. Wypędzenia miały miejsce kiedy Żydzi stawali się nieprzydatni rządzącym, i kiedy nienawiść wobec Żydów stawała się nie do zniesienia. Między XV wiekiem a 1772 r., Żydów nie wpuszczano do Rosji. Imperium Osmańskie i polska Galicja były jedynymi krajami, gdzie przyjmowano wypędzanych Żydów. Co ciekawe z dzisiejszej perspektywy, Imperium Osmańskie założone w XIV wieku było muzułmańskie i przyjmowało Żydów¹⁵.

Tak zwane równouprawnienie Żydów zaczęło się po rewolucji francuskiej w 1789 r. i był to pierwszy raz w historii gdzie odnoszono się do Żydów jako istot ludzkich. Jakkolwiek, nadal istniało założenie, że jak tylko ucisk i opresja zostaną zniesione, ich (Żydów) tożsamość grupowa zaniknie. Nawet świeccy antysemita tacy jak Voltaire, Bruno Bauer, Richard Wagner i Eugen Duhring zakładali wyższość chrześcijaństwa nad judaizmem. Naziści przejęli później wszystkie negatywne anty-żydowskie stereotypy obecne w religii chrześcijańskiej, ale unieważnili tzw. klauzulę wyjścia, mogącą ocalić Żyda jeśli zmienił wyznanie, poprzez wzmocnienie idei rasizmu. Nie było od tej pory żadnej możliwości by w pełni zasymilowani lub ochrzczeni Żydzi mogli uniknąć kary śmierci. Hitler i nazizm wyrosły z chrześcijańskiej kultury europejskiej, co nie oznacza że Holocaust został stworzony zgodnie z logiką chrześcijańską¹⁶.

W dużym skrócie, idąc za Raulem Hilbergiem w jego książce „Zagłada europejskich Żydów” proces zniszczenia Żydów nie wziął się z niczego. Była to kulminacja cyklicznego trendu. Misjonarze chrześcijańscy twierdzili: „Nie macie prawa żyć wśród nas, wy, Żydzi. Świeccy władcy głosili: nie macie prawa żyć wśród nas. Naziści w końcu to sformułowali to w swój sposób: nie macie prawa żyć”¹⁷.

¹² R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 8.

¹³ Renesans – epoka pomiędzy XV-XVI wiekiem.

¹⁴ R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 9.

¹⁵ C. Supple, *From Prejudice to Genocide: Learning about the Holocaust*, s. 20, 1993.

¹⁶ R.S. Wistrich, *op.cit.*, s. 9.

¹⁷ C. Rittner, J.K. Roth, *op.cit.*, s. 36.

3. FORMY ANTYSEMITYZMU: JAKIE SĄ PRZEJAWY ANTYSEMITYZMU W NASZYM CODZIENNYM ŻYCIU?

Po pokonaniu nazistowskich Niemców w 1945 r., wielu myślało, że antysemityzm poszedł głęboko w niepamięć. Niestety, było to mylne pojęcie. Początkowo nie mówiono o antysemityzmie, jednak ostatnie dziesięciolecia przyniosły powrót haseł antysemickich w życiu. Po raz kolejny wskazuje się na Żydów jako międzynarodowych terrorystów, Żydowskie domy starości i szkoły są oszpecone, synagogi i cmentarze znieważane. Rewizjonistyczni historycy organizują spotkania, publikują książki i artykuły w sieci w których zaprzeczają istnieniu Holokaustu. Co więcej, radykalne prawicowe organizacje polityczne winę za kryzysy ekonomiczne dostrzegają w bogatych i mających władzę Żydach, kontrolujących rynki finansowe, banki i środki masowego przekazu. Paradoksalnie, taki rodzaj antysemityzmu pojawia się nawet w postholokaustowych społeczeństwach, gdzie niewielka liczba Żydów przeżyła, np. w Polsce, Austrii czy Rumunii¹⁸.

Od 1965 r. antysemityzm nie jest już częścią chrześcijańskiego nauczania, choć jest grupa ludzi która tego nie dostrzega. Dopiero Drugi Kongres Watykański i deklaracja Nostra Aetate zmieniły kierunek głównej myśli Kościoła Katolickiego wobec Żydów. Odnosi się to zarówno do Kościoła Katolickiego jak i Protestantckiego, który zaczął krytykować idee głoszone na temat Żydów i judaizmu¹⁹.

To może prowadzić do założenia, że współczesny antysemityzm w Europie nie jest tak naprawdę mocny. Kościół katolicki go nie popiera, jak większość urzędów i instytucji krajowych oraz systemów edukacyjnych. Jednakże, antysemityzm ciągle nie stracił swojej mocy, nie zakończył się wraz z końcem Holokaustu. Dziedzictwo wrogości i uprzedzenia wobec Żydów jest ciągle realne w obecnym świecie, zwłaszcza mając na uwadze wzrost liczby ataków i rodzaj przemocy.

Należy w tym momencie podkreślić, że antysemityzm zawiera formy inne niż wandalizm, przemoc i terroryzm, mające wiele wspólnego z dyskryminacją i niechęcią podjęcia odpowiedzialności za rolę w Holokauście. Przykładem tego jest dzisiejsza Polska i kwestia prawa zwrotu mienia żydowskiego. Około 3,3 miliona Żydów żyło w Polsce przed wybuchem II wojny światowej, i około 90% z nich zostało zamordowanych w Holokauście. Wiele domów i firm zostało zostawionych przez Żydów. Stały się one własnością państwa komunistycznego lub zostały przejęte przez etnicznych Polaków. W obecnej chwili, Polska jest jedynym post-komunistycznym państwem Unii Europejskiej, który nie przyjął ustawy o zwrocie mienia. Oficjalne stanowisko Polski mówi, że Żydzi byli obywatelami przedwojennej Polski, i ich potomkowie mogą ubiegać się o zwrot własności w sądach publicznych, jak każdy inny obywatel. Jednakże, wiele tego typu przypadków są trudne z prawnego punktu widzenia i utknęły w systemie na długie lata. Jak również, żydowscy przedstawiciele chcą jakieś formy zadośćuczynienia za własność milionów Żydów którzy zginęli bezpotomnie, gdyż ich całe rodziny zostały wymordowane. Polskie prawo nie uznaje prawa zbiorowego, kiedy ludzie umierający bezpotomnie tracą swój majątek na rzecz państwa. Kwestia zwrotu mienia jest niezwykle trudną kwestią w polskiej polityce od lat, ale kolejne

¹⁸ C. Rittner, J.K. Roth, *op.cit.*, s. 36.

¹⁹ C. Rittner, J.K. Roth, *op.cit.*, s. 36.

rządy unikały odpowiedzialności za te sprawy. W 2020 r., kiedy po raz kolejny wróciła sprawa zwrotu majątków pożydowskich, polski prezydent Andrzej Duda stwierdził, że “nigdy nie podpisałby ustawy faworyzującej prawa spadkowe jednej grupy etnicznej nad inną”²⁰.

Pozostawiając ten problem na boku, wzrost antysemityzmu w Europie stał się trudny do niezauważenia. Agencja Podstawowych Praw Unii Europejskiej przeprowadziła ankietę w grudniu 2018 r. Jej wyniki pokazały, że 89% Żydów mieszkających w Austrii, Belgii, Danii, Niemczech, Francji, na Węgrzech, we Włoszech, Niderlandach, Polsce, Hiszpanii, Szwecji i Zjednoczonym Królestwie miało poczucie wzrostu antysemityzmu, podczas gdy 85% uważało to za poważny problem. Prawie połowa wyrażała obawy z powodu bycia obrażanym i nękanym, i ponad jedna trzecia obawiała się fizycznej napaści²¹.

Co więcej, UNESCO twierdzi, że antysemityzm nie ogranicza się tylko do grup ekstremistycznych i często nie jest pretekstem izraelsko-palestyńskiego konfliktu, z Palestyńczykami przedstawianymi jako ofiary izraelskiej władzy i siły. Antysemityzm coraz bardziej staje się głównym nurtem, szczególnie w sieci. I dlatego, współczesny antysemityzm często przybiera milczące i zakodowane formy, tworząc z niego wielowymiarowe zjawisko ulegające przeobrażeniom w czasie. UNESCO przedstawia cztery kluczowe elementy by zilustrować uniwersalność współczesnego antysemityzmu²².

Po pierwsze, współczesny antysemityzm stanowi zagrożenie dla wszystkich państw, zważywszy na jego globalny zasięg. Znajduje to odbicie w Lidze Przeciw Zniesławieniu z 2014 r., rodzaj globalnej ankiety która zajęła się nastawieniem wobec Żydów i anty-żydowskimi stereotypami w 101 krajach. Wyniki wykazały, że ponad 1,09 miliarda ludzi na całym świecie przejawia antysemickie zachowanie. Co więcej, dane z tzw. wskaźnika tolerancji wzdłużnej uzyskane przez Komisję ds. Praw Człowieka w 2017 r. wskazały, iż we Francji, czarnoskóra część populacji wraz z ludnością żydowską w 78% doświadczyła najwyższego poziomu nietolerancji wśród mniejszości społecznych²³.

Po drugie, antysemityzm staje się sprawą globalnego bezpieczeństwa mając na uwadze naturę przemocy użytej i bardzo niebezpiecznych ekstremistów w morderczych atakach na ludność żydowską w Bombaju, Tuluzie, Halle, Brukseli, Paryżu, Pittsburgu i Kopenhadze.

Po trzecie, współczesny antysemityzm jest poważną kwestią dotyczącą praw człowieka., która nie ogranicza się do społeczności żydowskiej, indywidualnie lub zbiorowo. Antysemityzm jest często traktowany jako odrębne zagadnienie, sugerując, że dotyczy on tylko społeczności żydowskiej, podczas gdy antysemityzm nie wymaga obecności ludności żydowskiej by stawać się coraz bardziej widocznym. Podobnie do wszystkich ideologii nierówności, antysemityzm wywiera głęboki wpływ na społeczeństwo jako całość, podważając wartości demokratyczne i prawa człowieka.

Po czwarte, współczesny antysemityzm staje się coraz bardziej widoczny w Internecie, który nie zna granic i dlatego może zwiększać swój zasięg i docierać do coraz to nowych odbiorców. Media

²⁰ <https://www.politico.eu/article/poland-presidential-election-anti-semitism/>

²¹ <https://www.hrw.org/news/2019/06/04/alarmed-rise-anti-semitism-europe>

²² <https://en.unesco.org/news/addressing-contemporary-antisemitism-global-issue> [dostęp: 11.07.2019].

²³ <https://en.unesco.org/news/addressing-contemporary-antisemitism-global-issue> [dostęp: 11.07.2019].

społecznościowe, fora w sieci, blogi, sekcje komentarzy oraz różne aplikacje i publikatory dostarczają nośników dla antysemickiej narracji, gdzie następuje wolny i anonimowy przepływ wrogiej i nienawistnej treści. Te w/w mechanizmy i brak jakichkolwiek kontr-zachowań, zostawiają przestrzeń dla podobnie myślących młodych ludzi (zawartą w tzw. bańkach filtrowych i pokojach echo) by zachęcać i wskrzesić wrogie treści, dostarczając żywnego gruntu pod radykalizację i obniżanie progu zaangażowania się w przemoc realia życia codziennego²⁴. (zob. Moduł 7)

Przykładem rzeczywistej przemocy jest strzelanina w synagodze w Halle, Saksonia-Anhalt, Niemcy 9 października 2019 r. i przeniosła się do pobliskiego Landsberga. Atakujący był prawicowym ekstremistą który próbował wtargnąć do synagogi w żydowskie święto Jom Kipur by zamordować ludzi tam obecnych i przekazywać zdjęcia live w Internecie w tym samym czasie. Zastrzelił dwie osoby na miejscu i ranił kolejne dwie później²⁵.

W Niemczech w 2018 r. antysemickie przestępstwa, łącznie z mową nienawiści, wzrosły o 20% zgodnie z danymi rządu federalnego. Posługując się tymi samymi danymi, miało miejsce 62 antysemickie ataki, w porównaniu z 37 rok wcześniej. Jeśli rozważymy wszystkie antysemickie przestępstwa jako przestępstwa motywowane politycznie, ich liczba jest nawet większa. W 2017 r., zanotowano 1504 przestępstw o podłożu antysemickim, w 2018 r. było ich 1799 i 2032 przypadków w 2019 r.

Podobnie, austriacko-żydowska wspólnota religijna (Israelitische Kultusgemeinde) I Forum przeciw antysemityzmowi (Forum gegen Antisemitismus) publikuje coroczny raport na temat antysemickich incydentów w Austrii. W 2019 r. zanotowano 550 takich incydentów, zawierających 18 gróźb, 6 napaści fizycznych, 78 aktów uszkodzenia własności tj. wandalizmu, 239 przykładów zachowań agresywnych oraz 209 publikacji lub masowej, wrogiej korespondencji. Raport próbuje kategoryzować motywacje stojące za incydentami i konkluduje, że 268 incydentów wywodzi się z prawicowej ideologii²⁶.

W Zjednoczonym Królestwie, Bezpieczeństwo Wspólnoty Społecznej, pozarządowa organizacja zanotowała 1652 antysemickich incydentów w 2018, w tym 123 zawierały akty przemocy. Podobnie sytuacja wygląda w innych europejskich krajach. Od kiedy przestępstwa wynikające z nienawiści są niedoszacowane na obszarze Unii Europejskiej, prawdziwe dane dotyczące antysemityzmu są prawdopodobnie o wiele wyższe w państwach członkowskich UE. W związku z tym, rządy państw europejskich potrzebują podjąć natychmiastowe akcje w celu zapobiegania i zwalczania aktów rasizmu i antysemityzmu, takie jak dochodzenie, aresztowanie i osądzenie winnych wszelkich aktów przemocy. Rządy powinny zająć się w większym stopniu walką ze stereotypami poprzez debatę publiczną i odpowiednią edukację²⁷.

²⁴ <https://en.unesco.org/news/addressing-contemporary-antisemitism-global-issue> [dostęp: 11.07.2019].

²⁵ Oltermann P., *Rampage situation as two killed in shooting in German city of Halle*, „The Guardian”, 09.10.2019.

²⁶ Israelitische Kultusgemeinde Wien: Antisemitische Vorfälle, 2020.

²⁷ <https://www.hrw.org/news/2019/06/04/alarming-rise-anti-semitism-europe>

4. JAKI JEST ZWIĄZEK ANTYSEMITYZMU Z PRAWICOWYM EKSTREMIZMEM?

Kilka przykładów bardzo groźnych ekstremistów od skrajnej prawicy po ruchy dżihadystów świadczy, iż antysemityzm może być integralną częścią rozwoju ekstremistów poprzez radykalizację i uzasadnianie ataków terrorystycznych. Innym razem, antysemityzm może służyć jako furтка do zdecydowanie bardziej radykalnego zachowania zawierającego stosowanie przemocy. Przemocowe i nieprzemocowe tłumaczenia tych samych ekstremistycznych zachowań łączy element antysemityzmu jako fundament system wiary, i dlatego antysemityzm stanowi pomost pomiędzy aktywistami i brutalnymi ekstremistami w obrębie tego samego ugrupowania²⁸.

Udowodniono, że antysemityzm jest podstawą wielu brutalnych ruchów ekstremistycznych w Stanach Zjednoczonych, gdzie praktycy i naukowcy zajmujący się kontreksremizmem rozważają włączenie antysemityzmu jako czynnika diagnostycznego radykalizacji ekstremistów. Chociaż nie ma jednego profilu amerykańsko-amerykańskiego ekstremisty, antysemityzm od dawna jest szeroko rozpowszechniony wśród amerykańsko-amerykańskich ruchów ekstremistycznych. Ponadto przekonania antysemityczne często służą jako kluczowy punkt wejścia dla osób do radykalizacji, dołączenia do grup ekstremistycznych i przejścia do brutalnej mobilizacji²⁹.

Zanim przejdziemy dalej, należy podkreślić, że antysemityzm jest również przyjmowany przez wielu zachodnich działaczy skrajnej lewicy. Ostatnio powszechnymi lewicowymi antysemityzmem idee są tropy żydowskich bankierów, którzy rzekomo tworzą niesprawiedliwy i sfalszowany system gospodarczy, którego celem są biedni i pokrzywdzeni. W październiku 2020 r. niezależne dochodzenie przeprowadzone przez brytyjską Komisję ds. Równości i Praw Człowieka wykazało, że miały miejsce „bezprawne akty nękania i dyskryminacji w brytyjskiej Partii Pracy, za które Partia Pracy jest odpowiedzialna” i że „w Partii istniała kultura, która w najlepszym razie nie zrobiła wystarczająco dużo, by zapobiec antysemityzmowi”³⁰.

Znamienne jest, że europejskie przejawy antysemityzmu wywarły głęboki wpływ na poglądy Żydów w świecie muzułmańskim, a zwłaszcza wśród islamistów. Przykładów antysemityzmu w dyskursie islamistycznym nie brakuje i zostały one szczegółowo udokumentowane. Generalnie jednak to, co widzimy w grupach islamistycznych, to pogląd na Żydów, który łączy islamski antysemityzm biblijny z europejskim antysemityzmem konspiracyjnym i rasistowskim. Rzeczywiście, to ostatnie jest prawdopodobnie większym wpływem tych dwóch. Podczas gdy wiele idei rzeczywiście zostało wypartych w świecie muzułmańskim przed latami 30. XX wieku, niemiecki uczyony Matthias Kuntzel szczegółowo opisuje wzajemne antysemityczne przekonania, które dzielają zarówno partie faszystowskie w Europie, jak i partie islamistyczne na Bliskim Wschodzie³¹.

²⁸ Meleagrou-Hitchens et al., *Antisemitism as an Underlying Precursor to Violent Extremism in American Far-Right and Islamist Contexts*, 2020.

²⁹ Meleagrou-Hitchens et al., *op. cit.*

³⁰ *Equalities and Human Rights Commission (UK)*, „Investigation into antisemitism in the Labour Party”, 2020.

³¹ Kuntzel M., *Jihad and Jew-hatred: Islamism, Nazism and the Roots of 9/11*, Telos Press Publishing, 2007.

Czy zatem można mówić o jednym profilu brutalnego prawicowego ekstremisty? Odpowiedź brzmi: nie, ze względu na różne ścieżki prowadzące do ekstremizmu, doświadczenia życiowe i tło ideologiczne, które składają się na proces radykalizacji. Jest jednak oczywiste, że antysemityzm pomaga odczłowieczyć możliwe cele przemocy, proces, który często jest postrzegany jako kluczowy składnik masowej przemocy wobec określonej grupy. Amerykańskie Narodowe Centrum Antyterrorystyczne (NCTC), Federalne Biuro Śledcze (FBI) i Departament Bezpieczeństwa Wewnętrznego (DOJ) corocznie publikują przewodnik dla organów ścigania, który zawiera „wskaźniki mobilizacji” – znaki, że osoba, która już uległa radykalizacji, ma zamiar przeprowadzić atak. Dokument ten zauważa, że „odczłowieczanie ludzi, którzy nie należą do grupy tożsamościowej (np. niewierzących, wyznawców innych religii lub ideologii)” jest rozumiane jako „długoterminowy” wskaźnik brutalnej mobilizacji ekstremistów, chociaż nie oznacza to że jednostka koniecznie zmobilizowałaby się do przemocy³².

Bez wątplenia obecne prominentne ruchy ekstremistyczne, zarówno skrajnie prawicowe, jak i islamistyczne, będą przypyływać, odpływać i słabnąć i prawdopodobnie staną w obliczu konkurencji ze strony nowych typów ruchów ekstremistycznych. Na przestrzeni dziejów antysemityzm stanowił podstawę różnych ruchów ekstremistycznych, a jego atrakcyjność dla poszczególnych ekstremistów utrzymuje się nawet wtedy, gdy ruchy, które wspierają, tracą popularność. Dlatego narracje antysemickie prawdopodobnie zachowają swoje znaczenie w przyszłości i nadal będą inspirować przemoc ze strony swoich zwolenników³³.

Prawicowy ekstremizm opiera się na koncepcji, że istnieją różne grupy (rasy, kultury itp.), które mają inną „wartość” lub pozycję w hierarchicznym świecie. Ta hierarchia jest „daną naturalną” i może i nie powinna być zmieniana. Antysemityzm jest zatem jedną z form strukturyzacji tej hierarchii: nie-Żydzi są wyżej w tej hierarchii niż Żydzi. Jako ideologia nierówności antysemityzm jest zatem w wielu przypadkach immanentną częścią prawicowych ruchów ekstremistycznych.

5. DLACZEGO ANTYSEMITYZM JEST NIEBEZPIECZNY DLA DEMOKRACJI?

Według specjalnego sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań, pana Ahmeda Shaheeda, antysemityzm stanowi „zagrożenie dla wszystkich społeczeństw, jeśli nie zostanie rozwiązany” i dlatego jest „toksyczny dla demokracji”. Przemawiając w siedzibie ONZ w Nowym Jorku w 2019 r., Shaheed ostrzegł, że kraje muszą więcej inwestować w edukację, aby uniknąć takich zagrożeń w przyszłości³⁴.

Ustalenia Shaheeda donoszą o wzroście antysemityzmu, zarówno wśród grup związanych z polityczną prawicą, jak i lewicą. Stwierdził, że jest zaniepokojony narastającym antysemityzmem wśród białych

³² *Homegrown Violent Extremist Mobilization Indicators*, National Counterterrorism Center, 2019.

https://www.dni.gov/files/NCTC/documents/news_documents/NCTC-FBI-DHS-HVE-Mobilization-Indicators-Booklet-2019.pdf.

³³ Meleagrou-Hitchens et al., *op.cit.*

³⁴ (<https://news.un.org/en/story/2019/10/1049591>)

supremacjonistów, w tym neonazistów i członków radykalnych grup islamistycznych, w hasłach, obrazach, stereotypach i teoriach spiskowych, które podżegają i usprawiedliwiają wrogość, dyskryminację i przemoc wobec Żydów. Ponadto wyraził zaniepokojenie narastającym antysemityzmem emanującym ze źródeł lewicowych oraz dyskryminującymi praktykami państwa wobec Żydów. Incydenty antysemickie są zgłaszane na całym świecie – w tym przemoc, dyskryminacja i wyrazy wrogości – a problem jest nasilany przez Internet, przy czym dominuje antysemityzm mowy nienawiści w Internecie³⁵.

W swoim raporcie Shaheed opisał antysemityzm jako „kanarka w kopalni globalnej nienawiści”, co stanowi poważne wyzwanie dla wyeliminowania wszelkich form nietolerancji, nienawiści i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania. Ponadto antysemityzm zagraża wszystkim mniejszościom, nie tylko Żydom. Specjalny Sprawozdawca określił Holokaust jako obrazowy przykład tego, jak nienawiść religijna i rasowa może prowadzić do ludobójstwa i zniszczenia całych społeczeństw³⁶.

Aby przeciwdziałać temu problemowi, Shaheed wezwał kraje do inwestowania w edukację i szkolenia na wszystkich poziomach, aby umożliwić lepsze zrozumienie antysemityzmu. Shaheed podkreślał znaczenie angażowania młodego pokolenia, aby zapewnić, że odrzuci ono wszelkie ideologie nierówności. Wskazał, że potrzebna jest globalna koalicja, aby wypowiedzieć się przeciwko takim ideologiom. Zgodnie z ustaleniami Shaheeda, tylko zbiorowe odrzucenie antysemityzmu i innych ideologii nienawiści może stworzyć integracyjne społeczeństwa demokratyczne, które przestrzegają praw człowieka i bezpieczeństwa dla wszystkich³⁷.

Specjalny Sprawozdawca wezwał do umieszczenia antysemityzmu w szerszych ramach praw człowieka, w których obywatele będą wyposażeni w niezbędne krytyczne myślenie, empatię i umiejętność czytania i stawiania czoła ekstremistycznym ideologiom, w tym propagandzie antysemickiej. Shaheed dodaje również, że stany muszą zabronić podżegania do dyskryminacji, wrogości lub przemocy ze względu na religię lub przekonania oraz zapewnić egzekwowanie tych przepisów. Ponadto społeczeństwo obywatelskie może również odgrywać istotną rolę w zwalczaniu ideologii nierówności poprzez tworzenie sieci międzywyznaniowych mających na celu pogłębianie spójności społecznej³⁸.

Podsumowując, nie tylko wobec Żydów sana jest nienawiść i nie tylko oni są dyskryminowani. Doświadczenia tej grupy z antysemityzmem mogą pomóc w rozpoznaniu charakterystycznych zachowań prowadzących do nierówności oraz ułatwią przeciwstawiani się ich niszczycielskim skutkom, które zagrażają nie tylko grupom dyskryminowanym, ale także wartościom demokratycznym w ogóle.

³⁵ (<https://news.un.org/en/story/2019/10/1049591>)

³⁶ (<https://news.un.org/en/story/2019/10/1049591>)

³⁷ (<https://news.un.org/en/story/2019/10/1049591>)

³⁸ (<https://news.un.org/en/story/2019/10/1049591>)

6. ĆWICZENIA DO WYKORZYSTANIA PODCZAS NAUCZANIA O ANTYSEMITYZMIE

Czynność początkowa – burza mózgów i dyskusja na podstawie następujących pytań: Czym jest pomysł? Czy sam pomysł może być dobry czy zły? Czy pomysł może zmienić świat? Prowadzenie uczniów na pytanie: Jaka była główna idea, która zapoczątkowała Holokaust? (Oczekuje się, że będą mogli przywołać swoją wiedzę z historii, na przykład przedstawianie Żydów jako gorszej rasy w hitlerowskich Niemczech i krajach okupowanych przez nazistów. W tym miejscu należy wprowadzić i wyjaśnić termin antysemityzm.)

Ćwiczenie 1: Rola propagandy

Zbadanie relacji między chrześcijanami a Żydami na przestrzeni wieków i wyjaśnienie, jak tradycyjna opozycja przekształciła się w ideologię antysemityzmu, która określała Żydów jako podrzędną grupę rasową. Można zamieścić dziesiątki plakatów z różnych krajów i okresów historycznych, na których szyderczo przedstawiano Żydów. Są one powszechnie dostępne w internetowej bazie danych Yad Vashem.

Przykłady:

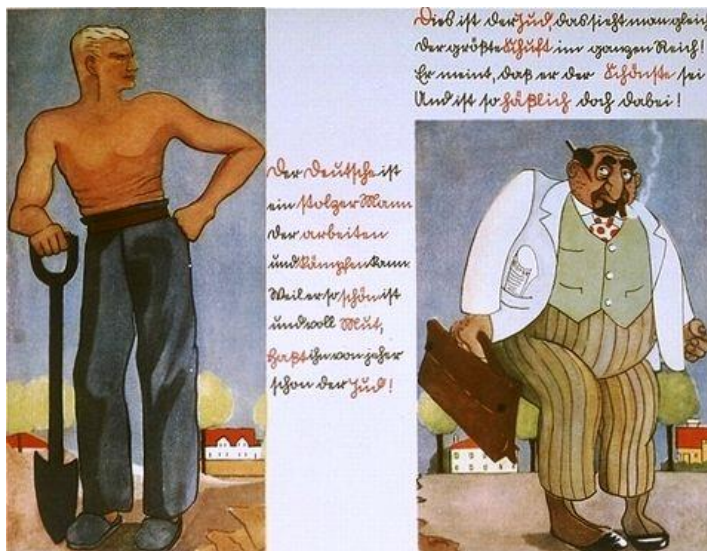


Fot. 1. Karykatura w książce dla dzieci (Niemcy, 1936)³⁹.

³⁹ Baza danych online Yad Vashem.



Fot. 2. Plakat antysemitki w Polsce z napisem: „Żyd to oszust jedyny Twój wróg”⁴⁰.



Fot. 3. Niemiecki przedwojenny plakat z Niemcem aryjskiego pochodzenia oraz z szyderczo przedstawionym Żydem⁴¹.

⁴⁰ Baza danych online Yad Vashem.

⁴¹ www.holocaustresearchproject.org

Analiza etapów antysemityzmu w nazistowskich Niemczech

Etap 1: propaganda

Etap 2: upokorzenie (wydalanie ze szkół i instytucji, noszenie żółtej gwiazdy Davida, itd.)

Etap 3: unicestwienie (eksterminacja)

Dyskusja – rola propagandy w antysemityzmie, również względem Holokaustu. Pytanie: Czy obecnie są przedstawiane jakieś grupy społeczne w negatywny lub kpiący sposób?

Ćwiczenie 2: Zestawienie antysemityzmu w prawie kanonicznym na przestrzeni dziejów z nazistowskimi prawami i dekrétami w latach 1939-1940⁴².

Prawo kanoniczne	Nazistowskie prawa i dekrety
Zakaz małżeństw w obrębie jednej rodziny i stosunków seksualnych pomiędzy Chrześcijanami i Żydami, Synod w Elwirze w 306 roku.	Ustawa o ochronie krwi niemieckiej z 15 września 1935 roku.
Żydom nie wolno zatrudniać chrześcijańskich służących lub posiadać na własność niewolników chrześcijańskich, III Synod w Orleanie w 538 roku.	Ustawa o ochronie krwi niemieckiej z 15 września 1935 roku.
Żydom nie wolno pokazywać się na ulicach podczas Wielkiego Tygodnia, III Synod w Orleanie w 538 roku.	Dekret lokalnych władz z 3 grudnia 1938 roku zabraniający przebywania Żydom na ulicach w określone dni (np. nazistowskie wakacje).
Spalenie Talmudu i innych ksiąg, XII Synod w Toledo w 681 roku.	Palenie książek w nazistowskich Niemczech.
Kanon XXVI (III Synod Laterański w 1179 roku) zakazywał Żydom występować w sądzie jako strona pozywająca oraz jako świadek w sprawach przeciwko Chrześcijanom.	Propozycja NSDAP (Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników, niem. Partia faszystowska) z 9 września 1942 roku, aby zakazać Żydom wnoszenia pozwów cywilnych

⁴² R. Hilberg, *The Destruction of European Jewry*, New York: Holmes and Meier, 1985, tabela w całości przyp. tłum.

Kanon XXVI (III Synod Laterański w 1179 roku) Żydom zakazuje się dziedziczenia spadków po członkach rodziny, którzy przeszli na chrześcijaństwo.	Dekret z 31 lipca 1938 roku upoważniający Ministerstwo Sprawiedliwości do unieważniania testamentów obrażających „zdrowy sąd ludu”.
Kanon 68, IV Sobór Laterański wprowadził znakowanie strojów żydowskich (wzorowano się na prawie kalifa arabskiego Omara II, z 634 roku) Chrześcijanie nosili przepaski niebieskie a Żydzi żółte.	Dekret z 1 września 1941 roku dotyczący Gwiazdy Dawida.
Sobór Oksfordzki w 1222 roku ustanawiający zakaz budowania nowych synagog.	Zniszczenie synagog w całej Rzeszy (10 listopad 1938 rok).
Synod Wrocławski w 1267 roku, w ramach postanowień Synodu wyznaczono Żydom getta – strefy osiedleńcze.	Rozkaz z 21 września 1939 roku Heydricha dotyczący mordowania Żydów.
Synod z Ofen z 1279 roku wprowadził zakaz sprzedaży oraz wynajmu nieruchomości Żydom.	Dekret z 3 grudnia 1938 roku wprowadzający obowiązkową sprzedaż żydowskich nieruchomości.
Synod w Moguncji w 1310 roku, nazwał herezją przejście Chrześcijanina na Judaizm lub nawrócenie się ochrzczonego Żyda na Judaizmu.	Przyjęcie Judaizmu przez Chrześcijanina naraża go na ryzyko traktowania jako Żyda (26 czerwca 1942 r.)
Podczas XIX sesji Sobór w Bazylei w 1434 roku, nie pozwolił Żydom na uzyskiwanie stopni naukowych.	Ustawa z 25 kwietnia 1933 roku przeciwko przepętnieniu niemieckich szkół i uniwersytetów.

Ćwiczenie 3: Dopasowanie cytatów antysemitycznych z ich autorem

- Celem tego ćwiczenia jest wskazanie jak stary i zakorzeniony w Zachodniej kulturze jest antysemityzm.

Examples:

- *Wiedzą tylko jedno, jak zadowolić swoje żółdki, upić się, zabić. Synagoga jest gorsza niż dom publiczny... to jaskinia dzikich łotrów i bestii... świątynia demonów poświęcona bałwochwalczym kultom... pieczara diabłów... zbrodnicze zgromadzenie Żydów... miejsce spotkań zabójców Chrystusa... bezpieczne miejsce dla diabłów.* (św. Jan Chryzostom [349-407])⁴³

⁴³ D. Prager, J. Telushkin, *Why the Jews?: The Reason for Antisemitism*, s. 94.

- *Wy jesteście z waszego ojca – diabła i chcecie spełniać pożądliwości waszego ojca. On był mordercą od poczętku i nie został w prawdzie, bo nie ma w nim prawdy. Gdy mówi kłamstwo, mówi od siebie, bo jest kłamcą i ojcem kłamstwa.* (Biblia, Ewangelia według św. Jana 8:44)
- *Żydzi są barbarzyńcami i ignorantami, którzy od dawna zebrali w sobie najbardziej plugawą chciwość z najbardziej obrzydliwymi przesądami i największą nienawiścią do każdego narodu, przez który są tolerowani i dzięki któremu się rozwijają.* (Voltaire, Słownik filozoficzny, 1764)
- *Dlatego ślepi Żydzi są naprawdę głupcami... Teraz spójrzcie na tych nieszczęśliwych, ślepych i bezsensownych ludzi... ich ślepotą i arogancją są tak solidne jak żelazna góra.* (Marcin Luter, *O Żydach i ich kłamstwach*, 1543)
- *Z satanistyczną radością na twarzy czarnowłosa młodzież żydowska czyha na niczego nie podejrzewającą dziewczynę, którą kala swoją krwią, kradnąc ją w ten sposób jej społeczeństwu. Wszelkimi sposobami stara się zniszczyć różnice na tle rasowym, które chce ujarzmić... To właśnie Żydzi sprowadzają Murzynów do Nadrenii, zawsze z tą samą tajemną myślą i wyraźnym celem zrujnowania znienawidzonej białej rasy przez nieuchronnie wynikającą z tego połączenia „bękartyzację”, zrzucają ją z jej kulturowego i politycznego szczytu, i sami stają się jej panem.* (Adolf Hitler, *Moja walka*, 1928)⁴⁴
- *Walczymy z wrogiem innym od nas. Nie otwartym, ale ukrywającym sekrety, nie bezpośrednim, ale przebiegłym, nie uczciwym, ale podłym, nie krajowym, ale międzynarodowym, który nie wierzy w pracę, tylko spekuluje za pomocą pieniędzy, który nie ma swojej ojczyzny, ale czuje się jakby do niego należał cały świat.* (Viktor Orbán, Premier Węgier, 2018)⁴⁵

Ćwiczenie 4: Dyskusja w klasie

- Analizowanie sprzeczności pomiędzy popularnymi i powszechnymi uprzedzeniami wobec Żydów w okresie około wojennym:

1) Winienie żydów za ich pragnienie stworzenie nowego porządku świata, czasami przedstawiając ich jako kapitalistów, a czasem jako komunistów.

2) Twierdzenie, że Żydzi są „gorszą” rasą przeciwko twierdzeniu, że Żydzi będą rządzić całym światem.

Ogólne wskazówki dotyczące nauczania o antysemityzmie

- Lepiej skupić się na mniejszej ilości materiału i dokładnie na zajęciach go przerobić. Celem nie jest, aby nauczyciel przekazał całą swoją wiedzę, tylko raczej skłonienie uczniów do zastanowienia się nad niebezpieczeństwami jakie niesie antysemityzm i podobne mu ideologie we współczesnym świecie.

⁴⁴ www.yadvashem.org - Extracts From Mein Kampf by Adolf Hitler

⁴⁵ <https://www.timesofisrael.com/in-speech-hungarys-orban-attacks-enemy-who-speculates-with-money/>

- Nie ucz o Żydach tylko jako ofiarach, bezimiennej masie w drodze do komór gazowych. Ważne jest, aby uwzględnić osobiste, indywidualne historie, które powinny również obejmować okres przed i po Holokauście.
- Ważne jest, aby uczyć bez tworzenia stereotypów. Dlatego w nauczaniu faktów historycznych niezbędna są fakty historyczne.
- Studiowanie antysemityzmu nie mówi niczego o Żydach, tylko o antysemitach. Odnosi się to również do innych przypadków ideologii nierówności.

Podsumowanie – Dlaczego nauczanie o antysemityzmie jest takie ważne?

Jak stwierdza UNESCO, niekwestionowana retoryka antysemicka skłania ludzi do myślenia, że uprzedzenia, dyskryminacja, a nawet ataki na określone grupy ludzi są akceptowalne. Dlatego potrzebna jest skoncentrowana i oparta na współpracy globalna reakcja. Edukacja może odgrywać kluczową rolę w zapobieganiu antysemityzmowi: może wspierać tolerancję i dialog, a także budować odporność młodych ludzi na ideologie nierówności, w tym antysemityzm, który podważa prawa człowieka, oraz wyposażyć ich w wiedzę, która pozwoli im rozpoznawać i odrzucać antysemityzm. inne grupowe formy nietolerancji i dyskryminacji. Ostatecznie walka z antysemityzmem stanowi imperatyw bezpieczeństwa, ale jest także długoterminową inwestycją w promowanie praw człowieka i globalnego obywatelstwa⁴⁶.

7. GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI? ORGANIZACJE POZARZĄDOWE I INNE INSTYTUCJE

The United States Holocaust Memorial Museum – Muzeum w Stanach Zjednoczonych Ameryki upamiętniające Holokaust

www.ushmm.org/antisemitism

Odrębna sekcja dotycząca antysemityzmu i Holokaustu (plany lekcji, filmy i inne narzędzia)

Yad Vashem, The World Holocaust Remembrance Center (Jad Waszem – Instytut Pamięci Męczenników i Bohaterów Holokaustu)

www.yadvashem.org

Specjalna sekcja edukacyjna i platforma e-learningowa, duża baza danych zdjęć

Jewish Virtual Library – angielskojęzyczna encyklopedia internetowa

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/anti-semitism>

Specjalna sekcja dotycząca antysemityzmu

⁴⁶ <https://en.unesco.org/news/addressing-contemporary-antisemitism-global-issue>

Centropa

www.centropa.org

Sekcja dotycząca edukacji zawiera dużo różnych materiałów przydatnych jak i planów lekcji dla nauczyciel.

OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie)

<https://www.osce.org/odihr/120546>

Austria:

- **Mauthausenkomitee Österreich**

<https://www.mkoe.at/>

Zawiera publikacje, materiały dla nauczycieli, informacje oraz pamiętki dotyczące obozu koncentracyjnego w Mauthausen, projekty uczniów oraz świadków naocznych. Możliwość zgłoszenia zdarzeń o charakterze antysemickim.

- **Forum gegen Antisemitismus**

<https://www.fga-wien.at/>

Możliwość zgłaszania incydentów antysemickich. Instytucja informująca i dokumentująca antysemityzm w Austrii, w ścisłej współpracy z innymi instytucjami i społecznością żydowską w Austrii.

- **Isrealitische Kultusgemeinde Wien**
www.ikg-wien.at
- **Isrealitische Kultusgemeinde Graz**
<https://www.juedischegemeinde-graz.at/>
- **Isrealitische Kultusgemeinde Salzburg**
www.ikg-salzburg.at
- **Isrealitische Kultusgemeinde Linz**
www.ikg-linz.at
- **Isrealitische Kultusgemeinde Innsbruck (für Tirol und Vorarlberg)**
www.ikg-innsbruck.at

Polska:

- **Polin Muzeum Historii Polskich Żydów**
<https://www.polin.pl/pl>
- **Memorial and Museum Auschwitz-Birkenau (Miejsce Pamięci i Muzeum Pamięci Auschwitz-Birkenau)**
<http://www.auschwitz.org/>
- **Żydowski Instytut Historyczny**
<https://jhi.pl/>
- **Stowarzyszenie Żydowski Instytut Historyczny**
<https://szih.org.pl/>

Niemcy:

- **Stop Antisemitismus**
<https://www.stopantisemitismus.de/>
- **Jüdisches Forum für Demokratie und gegen Antisemitismus e. V. (JFDA)**
<https://jfda.de/>
- **Anne Frank Zentrum**
<https://www.annefrank.de>
- **Kompetenznetzwerk Antisemitismus**
<https://kompetenznetzwerk-antisemitismus.de/>
- **KZ-Gedenkstätte Dachau**
<https://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/>
- **KZ-Gedenkstätte Flossenbürg**
<https://www.gedenkstaette-flossenbuerg.de/de>
- **BildungsBausteine e. V.**
<http://www.bildungsbausteine.org/home/>
- **RIAS Recherche- und Informationsstelle Antisemitismus**
<https://report-antisemitism.de/#/home>

Chorwacja:

- **Židovska općina Zagreb/ Jewish community Zagreb** <http://www.zoz.hr/home.php?content=naslovna>
- **Bet Israel Jewish community of Croatia**
<https://www.bet-israel.com/>

7. LITERATURA

Antisemitische Vorfälle, Israelitische Kultusgemeinde Wien, 2019.

Cossé E., *The Alarming Rise of Anti-Semitism in Europe*. Human Rights Watch, 2019.
(<https://www.hrw.org/news/2019/06/04/alarming-rise-anti-semitism-europe>)

Isaac J., *The Christian Roots of Antisemitism*. London, 1960.

Meleagrou-Hitchens A., Clifford B., Vidino L., *Antisemitism as an Underlying Precursor to Violent Extremism in American. Far-right and Islamist Contexts*. The George Washington University, Washington, 2020.

Rittner C., Roth J.K., *What is antisemitism?*, The Holocaust and the Christian World. Yad Vashem International School for Holocaust Studies, Jerusalem, 2000.

Supple C., *From Prejudice to Genocide: Learning about the Holocaust*. Stoke-on-Trent, UK, 1993.

Wistrich R.S., *Antisemitism, How Was It Possible? A Holocaust Reader*. The University of Nebraska, 2015.

8. LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA

Austria i Niemcy:

Botz G., Oxaal I., Pollak M., Scholz N., *Eine zerstörte Kultur: Jüdisches Leben und Antisemitismus in Wien seit dem 19. Jahrhundert*, Czernin Verlag, 2002.

Ergebnisanalyse im Überblick (https://www.antisemitismus2018.at/wp-content/uploads/Antisemitismus-in-Österreich-2018_Ergebnisanalyse-im-Überblick.pdf) [dostęp: 15.03.2021].

Erinnern.at: Nationalsozialismus und Holocaust: Gedächtnis und Gegenwart. Das Holocaust-Education Institut des BMBWF. (<https://www.erinnern.at>) [dostęp: 15.03.2021].

Gottschlich M., *Die große Abneigung. Wie antisemitisch ist Österreich? Kritische Befunde zu einer sozialen Krankheit*, Czernin Verlag, 2012.

Hagen N., Neuburger T., *Antisemitismus der Anderen? – Einleitende Überlegungen*, [w:] *Antisemitismus in der Migrationsgesellschaft. Theoretische Überlegungen, Empirische Fallbeispiele*, Pädagogische Praxis, Innsbruck University, 2020.

Peham A., *Antisemitismus in Österreich: Ein (unvollständiger) Überblick*, (https://www.antisemitismus2018.at/wp-content/uploads/andreas_peham-antisemitismus_in_oesterreich_ein_unvollstaendiger_oeberblick.pdf) [dostęp: 15.03.2021].

Sommer F., Unterhuber P., Zeglovits E., *Antisemitismus-Studie*, 2018.

Chorwacja:

Budak N., Klasić H., Jakovina T., Koren S., Puhovski Ž., *Antijudaizam, antisemitizam i Holokaust u Hrvatskoj; Židovska općina*, Zagreb 2020.

Nastavni materijali za povijest Židova i antisemitizma (HRV) Kuća Anne Frank, OSCE/ODIHR
https://mzo.gov.hr/UserDocImages//dokumenti/Medunarodna/Holokaust/Azuriranje-IHRA/IHRA-jedinice/7Antisemitizam//2_dio%20Antisemitizam%20Nastavni%20materijali.pdf

Preporuke za podučavanje i učenje o holokaustu (HRV) - IHRA
2019. <https://mzo.gov.hr/UserDocImages//dokumenti/Medunarodna/Holokaust//Preporuke%20za%20poducavanje%20i%20ucenje%20o%20holokaustu%20-%20IHRA%202019.%20-%2022.%201.%202020..pdf>

Spomen područje Jasenovac/ Memorial site Jasenovac, <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5021>

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5109>

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=9189>

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6006>

Polska:

Eckmann M., Stevick D., Ambrosewicz-Jacobs J., *Research in Teaching and Learning about the Holocaust. A Dialogue Beyond Borders*, Metropol, 2017.

Stevick D., Eckmann M., Ambrosewicz-Jacobs J., *Research in Teaching and Learning about the Holocaust: Bibliographies with abstracts in fifteen languages*, International Holocaust Remembrance Alliance, 2017.

Zrozumienie antysemitickich przestępstw z nienawiści i zapewnienie bezpieczeństwa społecznościom żydowskim, OBWE Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR), 2018.